

ואמרו חכמים: החנויות המעוטרות — אסורות. כי העיטורים מהוים סימן שהן שייכות לעבודת כוכבים. ושאינן מעוטרות — מותרות.⁽⁹⁾

גמרא

הגמרא מבארת הטעם למה אסרו חכמים, ומה פירוש מעוטרות.

אמר רבי שמעון בן לקיש: לא שנו איסור, אלא בחנויות מעוטרות בוורד וחרס של תקרובת עבודה זרה, ועיטור זה הוא סימן שחנות זו שייכת לעבודת כוכבים. וטעם האיסור הוא, משום כיון שהן נותנות ריח,

דקא מיתהני הישראל נהנה מריחא, ואסור להנות מתקרובת עבודה זרה.⁽¹⁰⁾

אבל אם החנות מעוטרת בפירות — מותרות לקנות מהן, כי אין כאן ריח. ולמרות שיגיע ממנו הנאה לעבודה זרה, שהחנויות שייכים לכמרים — מותר.

מאי טעמא, למה מותר? דאמר קרא אמרה התורה [דברים יג] "לא ידבק בידך מאומה מן החרם", ודרשינן: נהנה — הוא דאסור. התורה אסרה ליהנות "מן" עבודה זרה ותקרובתה, אבל אם מהנה "את" העבודה זרה — שרי. מותר, שלא אסרה זאת התורה.⁽¹⁾ אלו הם דברי רבי שמעון בן לקיש, המבאר את טעם איסור חנויות מעוטרות,

יג-א

מקור האיסור — שנאמר "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

האם לוקים על הנאת ריח? התוס' מסתפקים בכך, וצדדי הספק הם כיון שלא נאמר "אכילה" בתורה [ועיין בגליון הש"ס], יתכן שאף הרחה אסורה.

האם האיסור הוא רק בדבר שעיקרו לריח? התוס' מסתפקים בכך. ועיין בשולחן ערוך יורה דעה סימן קח.

הראשונים — עיין רמב"ן — מקשים הרי הרי דבר שאינו מתכוין? ומתצים, שחכמים חששו שמא ישהה בחנות, ויתכוין להריח. או, יתכן שמשנתנו היא לדעת התנאים האוסרים דבר שאינו מתכוין.

1. כתבו התוס' בשם רבינו תם: לא התיר רבי שמעון בן לקיש כל מהנה לעבודה זרה [עיין שם שהוכיחו כן]. ועוד מקשה הריטב"א, הרי "רוצה בקיומו" הוא [עיין לקמן סד א] — אלא, שכאן התיר ריש לקיש, מפני שיש באותה הנאה בזיון לאיליים, בכך שהישראל

התירו לקנות מהם כל דבר, כיון ששם מוצאים לקנות דברים שאינם מצויים בשאר מקומות, והתירו חכמים משום "דבר האבד". בהצטרפות הטעם שהגויים שם ביריד אינם מרוויחים הרבה. ד] המאירי כתב, שמשנה זו היא המשך להמשנה הקודמת, ומדובר שיש יום איד בתוך העיר והיריד הוא מחוץ לעיר, ולכן המעוטרות אסורות כי עיטורם מוכיח עליהם שהם משתתפים באיד של תוך העיר, ושאינם מעוטרות אינם שייכים להאיד.

9. כתבו הראשונים — עיין רשב"א וריטב"א — שחידוש המשנה הוא, שלא גזרו חכמים שאינם מעוטרות אטו מעוטרות.

או, שבאה המשנה להתיר רק אם יש גם מעוטרות וגם שאינם מעוטרות, אז מוכח שהאינם מעוטרות אינם שייכים לעבודת כוכבים, אבל אם אין מעוטרות כלל, — כולם אסורות, כי כולם נותנים רווח לעבודה זרה.

10. איסור להריח מתקרובת עבודה זרה

משום שנהנה מריח של וורד והדס.

ואילו רבי יוחנן אמר: אפילו מעוטרות בפירות, נמי אסור, כי קל וחומר הוא, אם נהנה אסור, מהנה — לא כל שכן? (2) והוא הרי מהנה אותם, מפני שבעלי החנויות הם סוחרין של הכומרים.

מיתיבי, הגמרא מביאה ברייתא להקשות ממנה על רבי שמעון בן לקיש:

רבי נתן אומר: יום שעבודת כוכבים [הכמרים], מנחת בו את המכס, [שמוותרים בו על גביית המכס], מכריזין ואומרים: כל מי שנוטל עטרה, ויניח אותה בראשו ובראש המורה לכבוד עבודת כוכבים — יניחו (3) לו את המכס. ואם לאו — אל יניחו לו את המכס!

יהודי שנמצא שם — מה יעשה? אם יניח את

העטרה בראשו, נמצא שהוא נהנה מן הריח. (4) ואם לא יניח את העטרה בראשו, נמצא שהוא מהנה, נותן להם מכס. ולכן, אל ילך לשם!

מכאן אמרו חכמים, שאם הלך לשם, קנסו אותו בקנס זה: הנושא ונותן בשוק של עבודת כוכבים, אם קנה בהמה — תיעקר, כמו שהברייתא תבאר. ואם קנה פירות כסות וכלים — ירקבו. מעות וכלי מתכות — יוליכם לים המלח, שיאבדו שם.

ואיזהו עיקור? המנשר, משיר וחותר פרסותיה שתי רגליה, באופן שאינה נטרפת בכך, ובלבד שיחתכם מן הארכובה [עצם ברגלי הבהמה] ולמטה (5).

ועתה מקשינן על רבי שמעון בן לקיש: קתני, מיהת: יניח — נמצא נהנה. לא יניח — נמצא מהנה. הרי שאסור להנות "את"

אבל רבינו חננאל והריטב"א ועוד ראשונים מפרשים כפשוטו, שהישראל נהנה מאי נתינת מכס.

ובספר חדושי אנשי שם [נדפס בשולי הריף] מבאר, שהם חולקים בפירוש ה"מכס" האמור —

רש"י ותוס' סוברים שהכומרים גובין להם מכס כרצונם, והם גזלנים, כדין "מוכס העומד מאיליו", לכן מבארים שבאי נתינת מכס לא חשיב נהנה. ושאר הראשונים מפרשים שהמכס שייך למדינה, אלא שהכומרים "מוחלין" להם לעושי רצונם, ובלעדיהם הוי מכס קבוע, וכל העומד לגבות כגבוי גמי, לכן יש הנאה באי נתינת מכס.

5. לדעת רש"י מפני שאסור להטריף בהמת חולין [עייין לעיל דף י"א].

מוכן לפרוע המכס ובלבד שלא ישים עטרה בראשו, כמו שיבואר בברייתא המובאת בהמשך הגמרא.

2. כתב הריטב"א שלדעת רבי יוחנן הוא איסור דאורייתא. [וכן משמע שסובר המהרש"א בתוס' ד"ה מעות]. והריטב"א קורא לאיסור זה "סרך" עבודה זרה, וכנראה כוונתו "שייכות" לעבודה זרה.

3. גירסת הר"ח

4. כך פירש רש"י. וכתבו התוס', שרש"י לא רצה לפרש שנהנה מעצם "הנחת המכס", כי לא נקרא הנאה באי נתינת מכס, כיון שהמעות הן של ישראל שאינו נותנם. ומשמע שאם הם מעוטרות בפירות — מותר.

גדולי ושופטי הגוים, ואף שהוא כבוד ותפארת להם, ויש חשש של "אזיל ומודה" — מפני שבאישור בשטר, הוא כמציל את עצמו מידם, שלא יוכלו הגוים להכחיש את המכירה.

ואם היה כהן — מטמא את עצמו בחוצה לארץ, שטומאתה היא מדרבנן, והתירו לו חכמים לדון ולערער עמהם שם, מפני שהוא כמציל מידם.

וכשם שמתמא בחוצה לארץ — כך מטמא הכהן את עצמו אם צריך לעבור בבית הקברות לדון ולערער.

וטרם שהביאה הגמרא את המשך דברי הברייתא, היא תמהה:

בבית הקברות סלקא דעתך?! טומאה דאורייתא היא! הרי ודאי לא התירו לכהן להטמא ולעבור על איסור דאורייתא כדי להציל ממון, ואיך אמרה הברייתא כי כשם שהתירו טומאת חוץ לארץ, שהיא מדרבנן, כן התירו איסור דאורייתא?!

ומתרצינן: אין הכוונה לבית הקברות ממש, אלא לטומאת "בית הפרס" דרבנן, שהיא שדה שנחרש בה קבר, וכל השדה עד מאה אמה טמאה מדרבנן, מחשש שמא התפזרו

העבודת כוכבים. וקשה על רבי שמעון בן לקיש!?

ומתרצינן: אמר רב משרשיא בריה דרב אידי: אף שבברייתא סובר כן רבי נתן, קפבר רבי שמעון בן לקיש: פליגי רבנן עליה דרבי נתן, ומתירים להנות "את" העבודת כוכבים. ואנא דאמרי, אני ביארתי את המשנה, כמו רבנן, דפליגי עליה, החולקים על רבי נתן.

ואילו רבי יוחנן סבר: לא פליגי. חכמים אינם חולקים על רבי נתן, וכמוהו אוסרים "מהנה", לכן מעמיד את המשנה כחכמים, ואוסר אפילו חנויות מעוטרות בפירות.

ומקשינן: ולא פליגי?! וכי חכמים אינם חולקים?!

והא תניא, הגמרא מביאה ברייתא שמשמע ממנה שהתירו לילך ליריד של עובדי כוכבים, בניגוד לדעת רבי נתן. ולכאורה מוכרחים להעמידה כחכמים:

דתניא, הולכין מותר לילך ליריד של עובדי כוכבים, ולוקחין וקונים מהם בהמה, עבדים ושפחות, בתים ושדות וכרמים.⁽⁶⁾

וכותב שטר לקיים המכירה, ומעלה, מאשר את חתימות השטר בערכאות שלהן, מקום

ישראל.

וכתבו הרשב"א והריטב"א, דמה שהתירו בברייתא זו, הוא רק בבהמה עבדים שפחות בתים שדות וכרמים, שדברים אלו אין קונים אותם ל"מסחר" אלא לצורך אישי, והותרו מטעם שביום השוק מוזילים מחירם, ועוד, משום שממעט את נכסי הגוים, כמו שביאר רבי האי גאון [עיין בהערה 8 בעמוד הקודם].

והתוס' לשיטתם [שם] מבארים, שלא קנסוהו לעקור עקירה גמורה, ודי בכך שיעקרו עקירה מפרסותיה ולמטה.

6. רש"י במסכת עירובין [מז ב] מפרש: ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות: מפני שמכניסין לקדושה [עיין עמוד ב'] בתים ושדות וכרמים: מפני שממעט אותם, או, משום ישוב ארץ

עד לשם עצמות המת, והעובר שם "יסיט" אותם. והתירו חכמים להיטמא טומאה דרבנן כדי להציל ממונו.

ועתה מביאה הגמרא את המשך הברייתא: וכשם שהתירו לו להיטמא בחוץ לארץ ובבית הפרס כדי להציל ממון, כן מטמא כדי ללמוד תורה וכדי לישא אשה. (7)

אמר רבי יהודה: אימתי התירו לו — בזמן שאין מוצא ללמוד אלא בחוץ לארץ. אבל בזמן שמוצא ללמוד בארץ ישראל — אינו מטמא.

רבי יוסי אומר: אפילו בזמן שמוצא ללמוד — יטמא בחוץ לארץ, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל אדם, אלא מרבו.

אמר רבי יוסי: יש ראייה שיותר לכהן לצאת לחוץ לארץ ללמוד תורה מרבו מובהק, אף שמוצא ללמוד בארץ ישראל —

מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידו, שהיא בחוץ לארץ, ללמוד תורה.

עד כאן לשון הברייתא.

ואמר רבי יוחנן: הלכה ברבי יוסי. ומשמע שרבי יוחנן ידע ברייתא זו, ואף את הרישא של הברייתא, המתירה לקנות ביריד של עבודת כוכבים —

אלמא הרי מוכח שפליגי חכמים על רבי נתן. וקשה, איך אמר רבי יוחנן שחכמים

אינם חולקים על רבי נתן?

ומתריצין: אמר לך רבי יוחנן: לעולם לא פליגי. וחכמים אכן אוסרים לקנות ביריד של עבודת כוכבים, ומה שהתירו בברייתא זו — לא קשיא.

כאן, מה שאסרו חכמים ורבי נתן, מדובר בלוקח מן התגר, בקונה מן הסוחר, דשקלי מיכסא מיניה, שהכומרים לוקחים ממנו מכס, ונמצא מהנה את העבודת כוכבים.

ואילו כאן, מה שהתירה הברייתא, מדובר בלוקח מן בעל הבית, איש פרטי הבא לשוק למכור סחורתו, דלא שקלי, שהכומרים אינם לוקחים מיכסא מיניה, ממנו.

ורק באופן זה מותר, אבל כל התנאים סוברים, לדעת רבי יוחנן — שאסור להנות "את" העבודה זרה.

ורבי שמעון בן לקיש סובר, שחכמים חולקים על רבי נתן ומתירים, ומשנתנו היא כדעת חכמים.

ועתה הגמרא מבארת את הברייתא.

אמר מר: בהמה תיעקר.

וקשה, והא איכא צער בעלי חיים, ואיך התירו וציוו כך חכמים?

ומתריצין: אמר אביי: אמר רחמנא [יהושע יא] במלחמת שבעה עממין, "ויאמר ה' אל

דכתיב [ישעיה מה] "לא תהו בראה — לשבת יצרה" —

אבל לא התירו לצאת מארץ ישראל לצורך קיום שאר מצוות.

7. כתבו התוס': מה שהתירו לצאת לחוץ לארץ ללמוד תורה ולישא אשה, הוא רק בשתי מצוות אלו שהם מצוות חשובות: ללמוד תורה, שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה, ולישא אשה

יהושע... את סוסייהם תעקר". הרי שמותר לעשות כן. (8)

אמר מר שנינו בבבלי: ואיזהו עיקור? מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה.

ורמינהו: הגמרא מקשה סתירה לכך מברייתא אחרת.

דנניא, בזמן הזה — אין מקדישין דבר ל"בדק הבית", והם צרכי בית המקדש, מפני שאין לנו היום את בית המקדש. ואם בכל זאת הקדיש — חלה הקדושה, ומי שישתמש בדבר שהוקדש הריהו "מועל בהקדש". ולכן, כדי שלא יבואו לידי תקלה — חייבוהו חכמים לאבד את הדבר שהוקדש.

ואין מחרימין, לומר חפץ פלוני "חרם", כי סתם לשון "חרם" משמעותו היא לבדק הבית.

ואין מעריכין, לומר "ערכי עלי" או "ערך

פלוני עלי", שדמיו הקצובים בתורה ניתנים ל"בדק הבית".

ואם בכל זאת הקדיש והחרים והעריך —

אם הקדיש בהמה — תיעקר [והברייתא תבאר]. (9)

ואם הקדיש פירות כסות וכלים — ירקבו, יג-ב יניחם להירקב.

ואם הקדיש מעות וכלי מתכות — יוליכם, יזרקם לים המלח.

ואיזהו עיקור? — נועל דלת בפניה, ואין לה מה לאכול, והיא מתה מאליה.

ומוכח שעיקור הוא נעילת דלת, ולא נישור פרסותיה?

אמר אביי: בהמה שקנוה ביריד עבודת כוכבים, אכן ינשרו פרסותיה. ושאני התם, במקדיש בהמה בזמן הזה, משום בזיון

והרמב"ן מבאר, כיון שאמר הכתוב "סוסייהם תעקר", מוכח, שאין צער בעלי חיים אסור במקום שהוא לתקנתם של בני אדם, שלא יבואו לידי תקלה באיסורי הנאה, או לקיים בהם ניוול לעבודה זרה. וראיה לדבר, שהרי הותר לשחוט בעלי חיים לצורך אדם, על אף הצער שנגרם להם בעת שחיתתן.

9. הקשו התוס': כאן משמע שאין להם תקנה עד שיאבדו, ואילו במסכת ערכין [כט א] מספרת הגמרא על איש אחד שהחרים את נכסיו, ואמר לו רב יהודה שיפדם בארבעה זוזים ויזרוק את המעות לנהר, הרי שהותרו על ידי פדייה, ולמה צריך לעקור ולהרקיב?

ומתוך רבינו תם: שם מדובר בקרקעות, שאי

ועוד כתבו, שמה שהותר הוא רק אם דעתו לחזור.

וכן דעת הרמב"ם [פרק ה' מהלכות מלכים הלכה ט'], עיין שם בכסף משנה.

8. נחלקו אמוראים [שבת קכח ב] אם איסור "צער בעלי חיים" הוא איסור תורה או איסור דרבנן. לצד שהוא רק איסור דרבנן, מובן שהתירו חכמים לעשות כן, מפני שיש בכך צורך לקנוס העוברים על איסור קנייה ביריד הגוים. אבל לצד שהוא איסור דאורייתא, הקשו התוס', מה ראה הביאו מדבר ה' אל יהושע, והרי יתכן ששם היתה "הוראת שעה", ואיך נלמוד מכך להתיר איסור דאורייתא? ומתוצים, שיש כח ביד חכמים לעקור איסור תורה, אם ראו בכך טעם.